

Tedaj pa je v Kopru vstal mož, ki je povzdignil svoj glas proti kranjskemu Maierjevstvu; bil je to pedagog, ravnatelj Bežek. — Začela se je polemika v „Popotniku“. V ta boj se seveda Maier ni podal, ampak ravnatelj Schreiner nam je povedal v svojem temeljitem predavanju v „Narodnem domu“ v Ljubljani, da imamo sicer pet formalnih stopenj, da pa ni mogoče vselej vseh uporabljati. Pameten pedagog in dober učitelj bo porabil nekaterikrat le tri, dve ali celo samo eno stopnjo. Dobro! Roma lacuta est! Maier je pogorel, dobil jo je pod nos! To, kar je Schreiner povedal, je vedelo naše učiteljstvo pred Maierjem in je tudi postopalo pri pouku tako. Le Maier tega ni vedel, zato je usiljeval vedno in povsod vseh pet formalnih stopenj, kar je bilo po izreku Schreinerja mnogokrat neumestno in nepedagoško! — Zviti Maier je požrl svojo blamažo in je ostal nadzornik, ker je lažje šikanirati učiteljstvo kakor pa poučevati, zlasti če človek ne zna ali se mu ne ljubi.

V pokoj je šel dež. šol. nadzornik Šuman. Njegovim naslednikom je bil namenjen tedanji ravnatelj Levec, pa je prevzel ljudsko-šolski referat. Vse bi bilo zopet dobro, in šolstvo bi prišlo polagoma nazaj v dober tir, ako bi ne ostale zle posledice v nekaterih okrajnih nadzornikih.

S svetilko v roki — kakor svoj čas Diogen — so iskali po Kranjski deželi primerljivih nadzornikov! In — o! Dobili so nadzornikov, za šolstvo in učiteljstvo prokletstvo ki so prej cvetoče in lepo se razvijajoče šolstvo razdrli tako temeljito, da bo treba še leta in leta, da se zopet popravi in spravi na prejšnje stališče. Nekateri nadzorniki so s svojim nečloveškim, pristranskim, terorističkim postopanjem zatrli med učiteljstvom vse veselje do dela, ubili vsako samostalnost in individualnost pri pouku. Ne imponujejo nikomur; vedo, da nimajo pri učiteljstvu nikakega ugleda in spoštovanja, hočejo pa zato svojo avtoriteto uveljavljati z bičem, ki ga vihte nad glavami učiteljstva, kakor so ga vihteli priganjači sužnjev!

Maier! Zona izpreleti vsakega učitelja in vsako učiteljico, če sliši to ime! — Ne vemo, če je še kje pod milim solncem mogoče dobiti takega nadzornika kakor je ta!

Čudom se moramo čuditi, da je mogoč v Avstriji nadzornik, ki deluje ravno diametralno protisvojim dolžnostim, ki je prava mora za učiteljstvo in šolstvo, ki je ovirajoča coklja vsemu šolskemu napredku, ki tlači s kruto roko vse učiteljstvo k tlom, ki uduši že v kali vsak zlet učitelja, vsak poizkus prostega gibanja na pedagoško-didaktičnem polju! Ali je še vedno pedagoški horizont zaplankan s peterimi formalnimi stopnjami?

Ne bomo govorili o solzah, ki jih je povzročil Maier pri starih, v delu in trudu osivelih učiteljih in nadučiteljih litijskega in krškega okraja, ne bomo naštevili gorja, ki ga je navalil na posamezne učiteljske družine s tem, da je preganjal in zalezoval

ter v prezgodnji pokoj pošiljal zaslužne šolnike, ki se mu niso dovolj klanjali. Pustimo na stran vse disciplinarne preiskave, ki jih je natvezil posameznim članom učiteljskega stanu! Črtajmo vse to in še mnogo, mnogo drugega iz njegovega življenja — samo njegovo delovanje na šolskem polju hočemo deloma osvetliti, da izprevidi svet, kak nadzornik, kak šolnik, kak pedagog je Maier! Pokazali bomo prihodnji ljubljansko šolstvo v pravi luči, da bo videl ves svet, kakega šolskega nadzornika ima stolno mesto vojvodine Kranjske, središče Slovenije — naša bela Ljubljana!

Maier je s svojim „delovanjem“ in s svojim protizakonitim šikaniranjem učiteljstva izzval dolgo časa — sedaj je tega dovolj! Kadar pa je naše potrpežljivosti konec, takrat se ne bojimo nobenega nadzornika — naj se že piše Maier ali Gabršek — ampak vsak dobi svoje plačilo, ki ga je zaslužil.

Poziv! Vse tovariše in tovarišice nujno pozivljamo, naj v obilnem številu kompetujejo za vsako razpisano službeno mesto. — Nam naj to v vsakem primeru naznanijo z vsemi potrebnimi podatki, da moremo v obrambo pravice in nepristanosti o pravem času vse potrebno ukreniti.

Pasji dnevi.

Iz Slov. gorje, 2. avgusta 1911.

Sedaj ob času pasjih dni, ko kaže toplota v razredih 30 °C in dež, ko ti pri mizi mirno sedečem teče voda po životu kakor v ogenj vrženem močeradu, ko laviraš z vrati in okni, z roloji in zastori, s polkami in ventilacijami kakor bi sedel na kakem poletnem Bleriot-aparatu; sedaj, ko deca zeva in spi pri pouku, ko ti uhaja pogled zdaj skozi okno, zdaj na termometer, zdaj na uro; sedaj pričakuješ nestrno pismo, ki ti morda prinese odlok „okrajnega“ ... mittelst welchen ... Hitzferien ... sedaj se spomnimo raznih paragrafov, ki bi se z njimi morebiti le dalo na ta ali drug način se količkaj ohladiti. Eden pravi: „Der verantwortliche Leiter — ist der Lehrer — oder Oberlehrer“. Če si to ti, zakaj pa ne izpuštiš otrok domov, ko vidiš, da je nekaterim otrokom slabo, nekateri boli glava, drugim je hudo v želodec, da zaradi grozne vročine kar bljujejo. Ali ni morda vročina tudi epidemija? Saj je vendar duševno in telesno stanje učencev popolnoma abnormalno, dokaz temu so učni uspehi, ki so = 0. Da tega ne storiš, je kriv paragraf: „Überhaupt darf ein Lehrer den Unterricht ohne gesetzliche Berechtigung weder — noch —!“ Svoj čas smo imeli to „gesetzliche Berechtigung“, a je sedaj pensionirana v § 60.: Mit Rücksicht — werden die — Hitzferien außer Kraft gesetzt.

V mestih da, tam imajo poleg najboljših plač in vsemogočih udobnosti še izredne olajšave, do katerih jim mnogo pripomorejo zdravniki. Če oni reko: to je preveliko, ono pre-

majhno — to prenizko, ono previsoko, tu prevroče, tam prehladno — nemudoma mestni šolski svet vse prekučne, preobrne, popravi, izpopolni, razširi: aus sanitären Gründen, mit Rücksicht auf die Hygiene. Kako pa pri nas na kmetih?

Pošiljajo nam odloke z vsebino: Der Lehrkörper ist darauf aufmerksam zu machen, daß jede zur h. a. Kenntnis gelangende Verletzung des § 2 (raba šibe v šoli) der S. u. U. O. unnachsiehtig im Disziplinarwege gehandelt werden wird. Narobe svet! Bajši bi pomnožili na šolah razrede tako, da bi si zaradi primerne števila otrok vsak učitelj in vsaka učiteljica lahko vzdržala disciplino z besedami in pogledom, ne da bi se mu bilo bati, da pride v konflikt s § 12. Seveda bi se v tem oziru moral modernizirati tudi § 11. Najsi bi bil pouk celodnevni ali poldnevni, na enega učitelja bi se ne smelo več računati kot 60 učencev.

Toda, zablodil sem! Oprostite, to dela vročina! Uh, ta sopara! Nihče ni tako bedast, da bi se upal trditi, da mi na kmetih ne obdržimo ravno tako vročine kakor v mestih in da smo torej tudi mi z ozirom na to ravno tako potrebni enakih olajšav kakor so jih deležni po mestih. Kdo pa naj nam pomaga? Šolski vodja? Siromak! Zastopnik učiteljstva? Uboga para! „Okrajni“ ali „deželni“? Hm! — Da pasjih dni ne bo konec, za to skrbi Hagenhoferjev šolski predlog v državnem zboru z dne 28. julija*) Z ozirom na tega pojem s Stritarjem:

„Upal sem milo dežja, toča prihrula bo, strah!“

Pomanjkanje učiteljev.

Na vsem Kranjskem je bilo koncem leta 1910 nastavljenih 465 učiteljev, 533 učiteljic in 380 katehetov. Letno poročilo deželnega šolskega sveta v Ljubljani (izdano samo nemški) piše: „Eine unerquickliche Erscheinung ist die rasche Abnahme der Zahl der Lehrer und das unverhältnismäßig rasche Anwachsen der Zahl der Lehrerinnen in den letzten zwei Jahren.“ V letu 1908 je bilo namreč 17 učiteljev več nego učiteljic, l. 1909 sta bila 2 učitelja manj in ob koncu leta 1910 je bilo 68 učiteljic več nego učiteljev. To razmerje je v raznih šolskih okrajih različno. Tako izkazuje ljubljanska okolica 46 učiteljev in 98 učiteljic, tedaj 52 učiteljic več, Črnomaljski okraj pa je v razmerju 25 učiteljev proti 26 učiteljicam. Nemško poročilo pravi dalje: „Infolge des großen Lehrermangels mußten zahlreiche Lehrstellen selbst an einklassigen (letos tudi na dvorazrednicah) Volksschulen entgegen den gesetzlichen Bestimmungen* ausnahmsweise mit Lehre-

*) Glej prvo notico v razpredelku „Politiški pregled“.

* Čemu pa so „gesetzliche Bestimmungen“? Da jih c. kr. šolska oblast prezira? Naj bi se upal učitelj storiti kaj proti zakoniti določbi. Takoj mu skočijo za vrat! A česar učitelj ne sme, to sme oblast, ki bi morala štiti zakonito določbo! Tako umevajo „gesetzliche Bestimmung“! Uredn.

Leta 1846., in sicer 11. septembra, se razpošlje seznam učnih knjig, ki jih je dobiti v primorskem zalogu.

V tem zalogu je sploh izšlo 18 italijanskih, 14 slovenskih in 13 nemških učnih knjig, ki so — posebno slovenske — uživale tudi po drugih slov. kronovinah dober sloves.

Leta 1849. pravi okrožnica škof. konzistorija, da je takoj izločiti iz okol. šol učne knjige dunajskega zaloga, in jih nadomestiti z onimi primorskimi zaloga, ki so boljše in cenejše. Glede cen so bile te leta 1852. za sledeče slov. knjige primorskega zaloga te-le:

abecedne tablice po	1 kr
abecedniki	4 „
poštevance	1 „
mali katekizmi	2 „
srednji	6 „
računice za I. r.	6 „
računice za II. r.	10 „
berila	12 „
berila svetnikov	30 „
povesti	6 „
zgodbe sv. pisma	22 „
evangeliji	16 „
„Pismenost“	5 „

Pismenost, t. j. Vodnikova „Kranjska pismenost“ in „Nemška pismenost“, sta si-

cer izšli v dunajski založbi, dobivalo se jih je pa tudi v primorskem zalogu v razprodaji. To Vodnikovo knjigo je izpodrinila tudi na Tržaškem slovensko-nemška slovna dunajske založbe, leta 1851. tiskana. V primorskem zalogu se je tiskalo tudi berilo za nedeljske šole v ital., nem., slov. in hrv. jeziku (l. 1849.). Leta 1851. so odpravili omenjene „male povesti“ (novo izdajo) in nadomestili s „100 povesticami“ tiskanimi v prim. zalogu. Leta 1856. natisne primorski zalog učno knjigo „Zavedni kmet“.

Po letu 1857. so knjige dunajskega zaloga izpodrinile zopet one primorskega ki je — žal — prenehal.

Kar sem tu mimogrede omenil, bi zaslužilo vsekako obširnejše razprave nego spada v okvir mojega zgodovinskega obrisa.

O učilih in učnih pripomočkih še eno besedo. Leta 1831. opozarja škof. konzistorij učitelje, da so tuintam pomožne knjige deloma izpodrinile postavno določene učne knjige in dostavlja, da je to protizakonito.

Skrilne tablice, ki se sedaj na naših okoliških šolah ne rabijo več, so v tržaški okolici nastopile leta 1846. Prodajal jih je deželni zalog šolskih knjig v štirih vrstah od 4 kr do 7 kr, skrilnike pa po pet ko-

sov za 1 kr. Leta 1855. prepove okr. šol. ogleda zvezke s podobami na platnicah, ki so jih uvedli trgovci, računaje na — podajmo pravo definicijo — umetniški čut šolskih otrok.

Glede metode lahko rečemo, da je vladal na okol. šolah isti dvh kakor po avstrijskih šolah one dobe, da, kakor skoro v vsej Evropi. Velikih misli, velikih potez ni bilo, pedagogi so bili veliki le v malenkostih. Pedagoška palača stoji, treba jo le ohraniti v vseh podrobnostih; to je bil splošni nazor. Da bo kdaj začela ta palača pokati celo pri temeljih, tega ni nihče pričakoval. Da bo pedagogika, najponosnejša veda onih dni, morala izpremeniti lice pod vplivom napredka posebno prirodnih ved ter umetnosti, kdo bi sanjal? Vsa skrb je bila tedaj obrnjena v smer, je li si učitelj pridobil dovolj mehanične ročnosti v izvajanju metodiških podrobnosti. Zunaj je vršelo življenje, zunaj so cvetele znanosti, šol. oblasti pa so tedaj po svojih okrožnicah (menim tedanje tržaške šol. oblasti) povpraševale: Je li imajo učitelji v svojih knjižnicah vse predpisane priročne knjige za učitelje (l. 1827); je li podajajo predpisane predmete smotreno (l. 1829); je li se drže predpisov o pohvali in graji učencev (l. 1830) itd.

rinnen besetzt werden.“ Zanimivo je tudi, da poučuje na Kranjskem 31 moških in 1 ženska brez predpisane usposobljenosti. Med temi je 28 duhovnikov in 3 organisti. Poročilo pravi o teh: „Diese Lehrpersonen ohne vorgeschriebene Befähigung wirken zumeist an entlegenen Gebirgsschulen, die meisten weisen eine geringe praktische Erfahrung und methodische Schulung auf, so daß der Unterricht darunter empfindlich leidet.“

To je žalostna slika sedanjega stanja učiteljstva in še bolj žalostna perspektiva za prihodnost. Učiteljev manjka, to prizna c. kr. šolska oblast, mi pa vidimo in vemo, da jih bo še bolj manjkalo. Kdo je temu kriv? Tega odgovora ne dobimo v poročilu. Pač pa ga hočemo tukaj mi v kratkih stavkih napisati. Glavni vzrok so sramotno nizke učiteljske plače, drugi ne manj važen vzrok pa je nepopisno šikaniranje učiteljstva od strani duhovščine, tedaj tistih ljudi, ki jim c. kr. oblast daje testimonium paupertatis, da imajo „geringe praktische Erfahrung und methodische Schulung“. Tudi šolske oblasti same ne postopajo tako, da bi mlade ljudi vabilo stopati k učiteljstvu. Nekateri šolski predstojniki in tudi par nadzornikov izvršuje svojo službo bolj „polizeimäßig“, kakor pa šolski. Nam in vsakemu, ki želi našemu narodu boljših časov, ni vseeno, ako pojde učiteljsko število in kvaliteta šol takoj naprej. Ako ne dobimo več moškega učiteljskega naraščaja, bomo imeli tekom nekaj let skoro eno četrtino šol, kjer bode poučevale same ženske učne osebe. Ti kraji bodo večinoma tam, kjer ljudstvo najbolj potrebuje vzgojnega delovanja učitelja. Mi ne podcenjujemo učiteljic prav nič, ali izkušeni šolniki nam lahko potrdijo, da šole s samimi učiteljicami ne dosežejo tega, kar je potrebno in koristno. Posebno na kmetih ne bodo učiteljice v stanu ljudstvu podajati potrebnega kmetijskega pouka in tiste močate vzgoje, ki je potrebna vsakemu narodu, če se hoče vzdržati in napredovati. Danes stojimo na razpotju, ko prehaja vzgoja našega ljudstva v ženske roke. Mi se tega ne veselimo, vesele pa se tisti, ki hočejo ohraniti naše ljudstvo na tisti stopnji, kjer je bilo pred desetletji. Povedati moramo, da so učiteljice kot voditeljice na kmetih in tudi v nekaterih večjih krajih popolnoma marionete duhovniku. Ti imajo fiktivno vodstvo šol v rokah. Imamo celo vrsto zgledov, kjer navajajo in vzgojujejo učiteljice šolsko mladež naravnost blazno pobožno. Tako vzgojeni otroci bodo pravi slabiči v življenju, pristopni vsakovrstnim nazadnjaškim naukom. C. kr. vlada vidi rapidno padanje moškega učiteljstva, a ne stori ničesar v izboljšanje teh razmer. Ne briga se, da gazi državne šol. zakone s tem, da nastavlja na taka mesta učiteljice, kjer postava izrečno ukazuje

* To je res! O tem govorimo danes še na dveh drugih mestih, pa bomo žalobog še moralno govoriti. Uredn.